

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Ректор

Роман Петришин

«26» грудня 2019 р.

ЕТИЧНИЙ КОДЕКС

**Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича**

Схвалений Вченою радою

**Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича,
протокол № 12 від 23 грудня 2019 р.**

**Затверджений конференцією трудового колективу
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича,
від 26 грудня 2019 р.**

Етичний кодекс Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича розроблено проектною групою університету грантового проекту «Медіація: Навчання та трансформація суспільства (MEDIATS)» Програми ЄС ERASMUS+ «KA2: Розвиток потенціалу вищої освіти (CBHE)».

Він містить розширений глосарій термінів і понять статті 4 «Академічна доброчесність» Закону України «Про освіту», систему принципів та процедур по забезпеченню академічної доброчесності в університеті, засади діяльності Етичних комісій основних структурних підрозділів університету. Етичний кодекс університету відкриває широкі можливості академічній спільноті університету альтернативному у порівнянні з традиційним судовим вирішенню конфліктів, що виникають у сфері академічної доброчесності.

В основу Етичного кодексу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича покладено відповідні положення наступних Законів України та інших документів:

Закону України «Про освіту»¹;

Закону України «Про вищу освіту»²;

публікації Ради Європи «Етична поведінка учасників освітнього процесу»³;

Розширеного глосарію термінів і понять статті 42 «Академічна доброчесність» Закону України «Про освіту» (від 5 вересня 2017 р.)», розробленого в межах Проекту сприяння академічній доброчесності в Україні – SAIUP за підтримки Посольства США в Україні і розісланого листом МОН України у заклади вищої освіти України⁴;

«Методичних рекомендацій для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності», розроблених МОН України та надісланих у заклади вищої освіти України⁵;

Дослідження сфери освіти в Україні. До більшої результативності, справедливості та ефективності (Резюме). Огляду, підготовленого експертами Світового банку та МОН України у 2019 році⁶;

Плагіат у вищій освіті. Послуги з написання студентських робіт на замовлення: аналізу ситуації у вищій освіті Великобританії, підготовленого Агенцією забезпечення якості вищої освіти Великобританії⁷;

Морально-етичного мінімуму професорсько-викладацького складу, студентів, інших працівників та адміністрації юридичного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, схваленого зборами трудового колективу факультету 24 грудня 2015 року⁸.

Етичний кодекс Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича рекомендовано до прийняття Комісією з академічної доброчесності, правових засад діяльності та регламенту Вченої ради університету.

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/stru>

³ <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680692398>

⁴ <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2018/10/25/glyusariy.pdf>

⁵ <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2018/10/25/recomendatsii.pdf>

⁶ https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/05/plagiat_qa.pdf

⁷ <http://documents.worldbank.org/curated/en/790931568661644788/pdf/Overview.pdf>

⁸ https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2018/06/CNU_Moral_and_Ethical_Minimum_UKR.pdf

ЗМІСТ

Вступ	4
Частина I. Розширений глосарій термінів та понять статті 4 «Академічна доброчесність» Закону України «Про освіту».....	6
Розділ 1. Нормативне поняття академічної доброчесності.....	6
Розділ 2. Основні види порушень академічної доброчесності	7
Розділ 3. Суб'єкти та засоби виявлення плагіату	14
Розділ 4. Відповідальність за порушення академічної доброчесності	14
Частина II. Принципи та процедури забезпечення академічної доброчесності в університеті	18
Розділ 1. Формування культури академічної доброчесності в середовищі наукових, науково-педагогічних та педагогічних працівників університету	18
Розділ 2. Набуття особами, які навчаються, компетентностей з академічної доброчесності та навичок якісного академічного письма	21
Розділ 3. Основні інструменти культури академічної доброчесності в університеті	23
Розділ 4. Особливості перевірки на плагіат різних письмових робіт	27
Частина III. Засади діяльності Етичних комісій.....	29
Розділ 1. Загальні положення.....	29
Розділ 2. Основні принципи діяльності Етичних комісій	30
Розділ 3. Правовий статус і повноваження Етичних комісій	30
3.1. Порядок створення та завдання комісії.....	30
3.2. Процесуально-правовий статус члена Етичної комісії.....	31
3.3. Ініціювання розгляду справи	32
3.4. Розгляд комісією інформації про порушення членом університетської спільноти академічної доброчесності.....	33
3.5. Рішення Етичної комісії.....	34
3.6. Фіксування засідань Комісії.....	35
Прикінцеві положення	35

Вступ

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича належить до перших п'яти класичних університетів України, які постали на українських землях. Але навіть серед них він разом із Львівським національним університетом імені Івана Франка виокремлюється своїми суто європейськими витоками, переважно такими ж традиціями і цінностями. Ці якості були збережені, примножені і пронесені академічною спільнотою університету крізь усі періоди його історичного поступу. Однією з таких основоположних цінностей університету була і залишається європейська парадигма академічної доброчесності.

В сучасних умовах ця парадигма найбільш стисло і повно викладена у публікації Ради Європи «Етична поведінка учасників освітнього процесу»¹. Її автори вдало об'єднали ідеї та положення багатьох міжнародних документів, які тією чи іншою мірою визначають або окреслюють поняття етичних принципів у вищій освіті та науці. Ці принципи складають ціннісну матрицю Етичного кодексу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича:

- цілісність (integrity) — суцільна відданість індивідів та усїєї інституції моральним принципам та стандартам, які створюють бар'єр для не доброчесності;

- чесність — систематичне уникнення шахрайства, обману, крадіжок та будь-якої безчесної поведінки;

- правда — необмежене прагнення до істини, вільне та відкрите поширення знань та їх удосконалення (збагачення);

- прозорість — доступність та відкритість інформації, правил, планів, процесів та дій, які передбачають, що працівники університету зобов'язані діяти відкрито, передбачувано і зрозуміло задля просування власної підзвітності та залученості учасників освітнього процесу;

- повага до інших — повага до гідності інших, їхнього фізичного та психічного здоров'я, на благо колегіальності та співпраці з іншими учасниками освітнього процесу;

- довіра — усі учасники освітнього процесу мають упевненість в чесності та integrity один одного та можуть покластись один на одного;

- підзвітність — учасники освітнього процесу належним чином використовують делеговані їм повноваження;

- справедливість — неупереджене, однакове, позбавлене дискримінації та нечесності ставлення до усіх учасників освітнього процесу;

- рівність та соціальна справедливість — рівний доступ до освіти незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, гендерної ідентичності, сексуальної орієнтації, етнічного, соціального, національного походження, стану здоров'я, інвалідності;

- демократичне управління — управління системою вищої освіти та університетом повинні базуватись на залученні усіх відповідних учасників

¹ <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680692398>

освітнього процесу та етичному виконанні своїх повноважень керівництвом на різних ланках;

- якісна освіта — усі учасники віддані ідеї досягнення найвищої можливої якості освіти;

- самовдосконалення та вдосконалення системи — учасники освітнього процесу визнають важливість та докладають максимальних зусиль до постійного вдосконалення освітньої системи, зокрема через власний професійний розвиток;

- інституційна автономія — визнання потреби у відповідній самостійності університетів задля уникнення надмірного централізованого контролю за освітньою системою;

- міжнародна співпраця — усі учасники освітнього процесу визнають важливість міжнародної колаборації в освіті.

ЧАСТИНА I. РОЗШИРЕНИЙ ГЛОСАРІЙ ТЕРМІНІВ ТА ПОНЯТЬ СТАТТІ 4 «АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ» ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ОСВІТУ»

Розділ 1. Нормативне поняття академічної доброчесності

Відповідно до статті 42 Закону України «Про освіту»:

1.1. *«Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень».*

1.2. *«Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає»:*

1.2.1. «посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей»;

1.2.2. «дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права»;

1.2.3. «надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність»;

1.2.4. «контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти»;

1.2.5. «об'єктивне оцінювання результатів навчання».

1.3. *«Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає»:*

1.3.1. «самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей)»;

1.3.2. «посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей»;

1.3.3. «дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права»;

1.3.4. «надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації»¹.

¹ Про освіту. Закон України від 05.09.2017 р. (в редакції Закону України від 09.08.2019 р.) // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380 (стаття 42 «Академічна доброчесність»).

Розділ 2. Основні види порушень академічної доброчесності

Порушенням академічної доброчесності є:

2.1. Академічний плагіат – «оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства»¹.

Плагіат – це форма шахрайства та академічного правопорушення. Використання замовлених письмових робіт (або «обман за угодою») є специфічним типом плагіату, коли особа наймає третю сторону для виконання свого завдання за певну оплату, а потім подає таку роботу як свою власну. Виконавці таких послуг стверджують, що письмові роботи, які вони продукують, на «100 відсотків вільні від плагіату», але то є оманливим твердженням. Хоча у самій роботі може й не міститися плагіату, проте такий текст сам по собі стає актом плагіату та академічної недоброчесності, коли особа подає його для оцінювання, видаючи за власну роботу.

Якщо особи подають роботу, яка не є їхньою власною, як власне дослідження, це ставить під сумнів справедливість самого процесу оцінювання, обґрунтованість набутої кваліфікації – зокрема через некоректність отриманих документів про знання, уміння і навички – і ставить під загрозу репутацію вищої освіти в Україні. Виникають потенційно серйозні наслідки для суспільства, якщо особи, які помилково претендують на володіння компетенцією через отримання академічного диплому з використанням шахрайства, починають працювати за нібито набутою професією.

Плагіат на рівні магістерських і докторських програм є особливо тяжким академічним правопорушенням, оскільки він засвідчує, що особа впродовж попереднього навчання не набула необхідних компетентностей академічної доброчесності. Така особа дискредитує не тільки університет, але й усю національну вищу освіту.

Найрейтинговіші університети світу розрізняють такі основні різновиди академічного плагіату:

- дослівне запозичення текстових фрагментів без оформлення їх як цитат з посиланням на джерело (в окремих випадках вважають некоректним навіть використання одного слова без посилання на джерело, якщо це слово використовують в унікальному значенні, наданому цим джерелом);
- використання інформації (факти, ідеї, формули, числові значення тощо) з джерела без посилання на це джерело;
- перефразування тексту джерела у форму, що є близькою до оригінального тексту або наведення узагальнення ідей, інтерпретацій чи висновків на це джерело;
- подання як власних робіт (дисертацій, монографій, навчальних посібників, статей, тез, звітів, контрольних, розрахункових, курсових, дипломних робіт, текстів, рефератів тощо), виконаних на замовлення іншими

¹ Про освіту. Закон України від 05.09.2017 р. (в редакції Закону України від 09.08.2019 р.) // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380 (стаття 42 «Академічна доброчесність»).

особами, у тому числі робіт, справжні автори яких надали згоду на таке використання;

- академічний плагіат не тотожний порушенню авторського права як різновиду права інтелектуальної власності. Захист права інтелектуальної власності спрямований насамперед на захист майнових прав авторів чи їх правонаступників, а норми щодо академічного плагіату спрямовані не на істинних авторів творів, а на осіб, які порушують академічну доброчесність через ненадання достовірної інформації про авторів певних ідей, текстів, наукових результатів тощо. Академічний плагіат є порушенням етичних норм академічної спільноти, а порушення авторського права – це правопорушення, відповідальність за яке передбачена Цивільним кодексом України;

- академічний плагіат належить відрізнити від помилок цитування. Найбільш типовими помилками цитування є: а) відсутність лапок при використанні текстових фрагментів, запозичених з інших джерел, за наявності коректного посилання на це джерело; б) посилання на інше джерело; в) неправильне оформлення посилання, що ускладнює пошук джерела. Незалежно від того, вважати помилки цитування академічним плагіатом чи ні, помилки цитування є порушенням академічної етики, оскільки у сучасних умовах вони, щонайменше, призводять до викривлення наукометричних показників інших науковців та наукових видань, тим самим порушують права справжніх авторів;

- до певної міри дискусійне питання щодо необхідності чи її відсутності посилання на джерела загальновідомих знань. Це поняття неоднозначне і залежить від обставин. Зазвичай під ним розуміють знання, що є в енциклопедіях, підручниках та інших подібних джерелах. Також до загальновідомих зараховують знання, наведені у багатьох (5 та більше) джерелах. Однак те, що є загальновідомим для представників однієї науки, професії чи сфери знань, може не бути таким для представників інших наук, професій або сфер знань. При прийнятті рішень з цього питання необхідно керуватися такими настановами:

- для кого призначена публікація (текст) – те, що є загальновідомим для автора, може не бути таким для типового читача;

- чи є принципово доступною інформація про першоджерела – іноді можна знайти десятки ідентичних текстів в джерелах, які очевидно не є оригінальними і авторитетними;

- чи є можливість альтернативної атрибуції автора, до прикладу, через зазначення його прізвища без зазначення конкретного джерела (при цьому потрібно мати на увазі, що потрібна атрибуція на основі вторинних джерел може виявитися помилковою).

- поширеним порушенням академічної доброчесності, що тісно межує з плагіатом, але не є ним у прямому розумінні цього слова, оскільки не містить ключової ознаки плагіату – привласнення чужих результатів, є видавання як власного наукового доробку творів, що складаються переважно з фрагментів творів інших авторів та/або з нормативних джерел за наявності коректних посилань на них. Такі роботи у більшості випадків (за виключенням окремих видів студентських робіт) не відповідають встановленим вимогам чи завданням,

передусім стосовно наукової новизни, наявності особисто одержаних результатів, критичного аналізу джерел тощо. Нерідко такі роботи містять ознаки інших порушень академічної доброчесності – обману, фальсифікації та/або фабрикації.

- в умовах усе більшої відкритості вітчизняної освіти і науки світовому освітньому і науковому просторам особливої актуальності набуває проблема цитування перекладів з іноземних мов. Найоптимальнішим способом вирішення цієї проблеми є наведення оригінального тексту поряд з його перекладом, або, щонайменше, наведення у дужках мовою оригіналу окремих слів, переклад яких є неоднозначним.

2.2. Самоплагіат – «оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів»¹.

Головними причинами виокремлення самоплагіату як виду порушень академічної доброчесності є те, що окремі автори наукових публікацій інколи багатократно відтворюють одні і ті ж самі наукові результати, при цьому подають їх як нові. У випадках самоплагіату йдеться не про привласнення чужих результатів, а про некоректне з погляду академічної етики використання раніше опублікованих власних наукових результатів. Це зумовлює специфіку ідентифікації випадків самоплагіату та академічної відповідальності за самоплагіат. Він:

- знижує довіру суспільства до науки загалом, а також до наукових результатів окремих осіб та інституцій;

- призводить до отримання необґрунтованих переваг окремими особами за фактично невиконану роботу. Ці переваги можуть полягати в отриманні додаткового фінансування на проведення досліджень, яких фактично не виконують, підвищенні наукометричних показників автора тощо;

- може порушувати авторські та суміжні права інших фізичних і юридичних осіб, зокрема, видавців та співавторів.

Типовими прикладами самоплагіату є:

- дуплікація публікацій – публікація однієї і тієї ж наукової роботи (цілком або з несуттєвими змінами) в кількох виданнях, а також повторна публікація (цілком або з несуттєвими змінами) раніше оприлюднених статей, монографій, інших наукових робіт, як нових наукових робіт;

- дублювання наукових результатів – публікація одних і тих самих наукових результатів у різних статтях, монографіях, інших наукових працях, як нових результатів, які публікують уперше;

- подання у звітах про виконання наукових проєктів результатів, що містилися у попередніх роботах, як отриманих при виконанні відповідного проєкту;

- агрегування чи доповнення даних – суміщення старих і нових даних без їх чіткої ідентифікації з відповідними посиланнями на попередні публікації;

- дезагрегування даних – публікація частини раніше опублікованих даних без посилання на попередню публікацію;

¹ Про освіту. Закон України від 05.09.2017 р. (в редакції Закону України від 09.08.2019 р.) // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380 (стаття 42 «Академічна доброчесність»).

- повторний аналіз раніше опублікованих даних без посилання на попередню публікацію цих фактів та раніше виконаного їх аналізу.

Поняття самоплагіату не слід застосовувати до випадків відтворення наукових результатів автора у публікаціях, які не є науковими – у засобах масової інформації, у соціальних мережах, навчальних та науково-популярних виданнях тощо.

Закон України «Про освіту» визначає поняття самоплагіату для наукових результатів. Практика високорейтингових університетів світу поширює його й на інші види діяльності, зокрема, творчої діяльності. Саме тому університет поширює запобіжники самоплагіату на ширше коло результатів, що беруть до уваги при оцінюванні освітньої, наукової або творчої діяльності учасників освітнього процесу. Правовою підставою для цього є норма про обман Закону України «Про освіту», як про вид порушень академічної доброчесності, окремим випадком якого є самоплагіат.

2.3. Фабрикація – «вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі чи наукових дослідженнях»¹.

Ця проблема особливо актуальна для академічних спільнот з відсутністю усталених академічних традицій, із схильністю до самоізоляції від світового освітнього і наукового академічного товариства, до ігнорування принципів публічності, відкритості і прозорості у професійній діяльності. В університеті найбільш очевидно такі спільноти продовжують функціонувати на рівні окремих кафедр чи інших його структурних підрозділів.

2.4. Фальсифікація – «свідома зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень»².

Фальсифікація належить до числа злободенних для університетів України та світу загалом проблем освітньої діяльності та наукових публікацій, кваліфікаційних робіт науково-педагогічних працівників та осіб, що навчаються. Її квінтесенція полягає у тому, що автори вносять зміни до результатів освітніх вимірювань чи досліджень або приховують окремі результати з метою позбавлення від даних, що спростовують або не підтверджують гіпотези, які вони захищають, висновки, які вони роблять, тощо.

Фальсифікація може стосуватися неповного або свідомо викривленого опису методик дослідження з метою приховування:

- виявлених авторами методичних помилок;
- використання застарілого або непридатного для відповідних досліджень обладнання;
- застосування непридатних для цілей дослідження алгоритмів та програмного забезпечення;
- інших хиб, що могли вплинути на достовірність, точність і надійність представлених результатів.

¹ Про освіту. Закон України від 05.09.2017 р. (в редакції Закону України від 09.08.2019 р.) // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380 (стаття 42 «Академічна доброчесність»).

² Про освіту. Закон України від 05.09.2017 р. (в редакції Закону України від 09.08.2019 р.) // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380 (стаття 42 «Академічна доброчесність»).

Фальсифікацією також є надання неповної або викривленої інформації про апробацію результатів досліджень та розробок.

2.5. Списування – «виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання»¹.

2.5.1. Найпоширенішою формою списування є використання рукописних, друкованих й електронних джерел інформації при виконанні тестових завдань під час комп'ютерного тестування, письмових робіт, передусім екзаменаційних та контрольних робіт, без офіційного дозволу викладача.

2.5.2. До списування також належить:

- здавання або репрезентація різними особами, які навчаються, робіт з однаковим змістом як результату власної навчальної діяльності;
- написання чужих варіантів завдань на контрольних заходах;
- використання системи прихованих сигналів (звукових, жестових та інших) при виконанні групових контрольних заходів з однаковими варіантами;
- несамостійне виконання завдань у випадках, коли не дозволяється отримання допомоги під час контрольних замірів знань та умінь осіб, які навчаються, або не зазначення інформації про отриману допомогу, консультації, співпрацю тощо;
- отримання іншої несанкціонованої допомоги при виконанні тих завдань, які передбачають самостійне виконання.

2.6. Обман – «надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування»².

Крім зазначених вище, формами обману також є:

- 1) імітація освітньої та наукової діяльності;
- 2) неправдиве співавторство:
  - приписування співавторства особам, які не брали кваліфікованої участі у дослідженні та підготовці публікації (зокрема, це стосується зарахування до авторів керівників установ і підрозділів, які безпосередньо не брали участі у виконанні роботи, працівників чи студентів, які здійснювали лише технічну допомогу, тощо);
  - невключення до співавторів осіб, які брали активну кваліфіковану участь у дослідженні та підготовці публікації, зокрема, у постановці цілей та завдань роботи, формулюванні її висновків, розробці алгоритмів, аналізі результатів експериментів і розрахунків, написанні тексту тощо;
  - свідоме викривлення посилань на джерела, інформації, що міститься у джерелах, на які зроблено посилання (в окремих випадках це може також бути академічним плагіатом);

¹ Про освіту. Закон України від 05.09.2017 р. (в редакції Закону України від 09.08.2019 р.) // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380 (стаття 42 «Академічна доброчесність»).

² Про освіту. Закон України від 05.09.2017 р. (в редакції Закону України від 09.08.2019 р.) // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380 (стаття 42 «Академічна доброчесність»).

- проходження процедур контролю та оцінювання результатів навчання підставними особами;
- продаж, поширення, постінг або публікація курсів лекцій, роздаткових матеріалів, записів або іншої інформації, наданої викладачем, а також використання їх для будь-яких комерційних цілей без письмового дозволу викладача;
- симуляція погіршення стану здоров'я, хвороби з метою уникнення контрольних заходів;
- отримання копії екзаменаційних білетів, питань чи завдань раніше, ніж буде дозволено викладачем;
- недозволене співавторство, зокрема при виконанні студентських проектів, що подаються як результати самостійної роботи;
- використання недозволеної допомоги при виконанні індивідуальних і контрольних завдань;
- повторне подання здобувачами освіти письмових робіт, які уже подавалися як звітність з інших дисциплін, без дозволу викладача (іноді це слід розглядати як різновид самоплагіату);
- підробка підписів в офіційних документах (залікових книжках, актах, звітах, угодах тощо);
- надання відгуків або рецензій на наукові або навчальні роботи без належного проведення їх експертизи;
- надання університетом або його співробітниками недостовірної інформації про університет загалом, його окремі структурні підрозділи та науково-педагогічних, наукових, педагогічних й інших працівників, про освітні програми, систему оцінювання, результати навчання, конкурси тощо;
- неправдиві повідомлення здобувачів освіти про події, які вимагають припинення освітнього процесу, перенесення контрольних заходів тощо (техногенні аварії, стихійні лиха, пожежі, загрози вибуху тощо);
- інше.

2.7. Хабарництво – «надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі»¹.

У випадках, визначених законодавством, хабарництво може утворювати склад кримінального злочину «неправомірна вигода», передбаченого статтями 368, 368³, 369 Кримінального кодексу України.

Хабарництво може виявлятися:

- в одержанні, провокуванні або пропонуванні неправомірної вигоди за отримання позитивної або вищої оцінки при складанні будь-якого виду поточного та підсумкового контролю, а також будь-яких інших переваг у навчальній, дослідницькій чи трудовій діяльності;

¹ Про освіту. Закон України від 05.09.2017 р. (в редакції Закону України від 09.08.2019 р.) // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380 (стаття 42 «Академічна доброчесність»).

- у примусових благодійних внесках та примусовій праці здобувачів освіти та/або їх батьків;
- у примусовому наданні позапланових освітніх послуг (примусове репетиторство);
- у деяких виявах конфлікту інтересів тощо.

2.8. Необ'єктивне оцінювання – «свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти»¹.

Це порушення охоплює будь-які випадки свідомого завищення або заниження оцінок викладачами. Зокрема, це може бути:

- використання різних підходів і критеріїв при оцінюванні однотипних робіт різних здобувачів освіти, навмисне створення нерівних умов для різних здобувачів тощо;
- надання та/або отримання будь-яких необґрунтованих переваг в освітній, дослідницькій чи трудовій діяльності здобувачам освіти та співробітникам закладу вищої освіти, в тім числі через родинні та інші неформальні зв'язки, застосування тиску на осіб, що приймають відповідні рішення;
- використання незрозумілої здобувачам освіти системи оцінювання;
- невчасне повідомлення здобувачів освіти про систему оцінювання результатів навчання;
- створення системи оцінювання, що не відповідає оголошеним цілям та завданням теми, дисципліни, практики, освітньої програми тощо.

Основними видами порушень академічної доброчесності з боку структурних підрозділів університету, згідно Етичного кодексу, є:

- подання та оприлюднення недостовірної інформації;
- толерування академічної недоброчесності власних співробітників та осіб, що здобувають освіту;
- незабезпечення ефективного превентивного контролю кваліфікаційних робіт наукових, науково-педагогічних та педагогічних працівників і осіб, що навчаються, на предмет вчасного виявлення у них порушень академічної доброчесності.

Основними видами порушень академічної доброчесності науковими, науково-педагогічними і педагогічними працівниками, згідно Етичного кодексу, є:

- неоприлюднення в належний спосіб на відповідній сторінці веб-сайту університету власних наукових, науково-методичних та інших робіт наукового та освітнього характеру;
- незабезпечення ефективного превентивного контролю дотримання академічної доброчесності особами, що навчаються, у їх кваліфікаційних роботах, виконаних під керівництвом відповідного науково-педагогічного працівника, особливо за умов умисного шахраювання особами, що навчаються. Умисним шахраюванням є заміна символів у письмовій роботі з метою приховати плагіат. Така

¹ Про освіту. Закон України від 05.09.2017 р. (в редакції Закону України від 09.08.2019 р.) // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380 (стаття 42 «Академічна доброчесність»).

заміна символів успішно виявляється за допомогою різного програмного забезпечення, яке є доступним і на безоплатній основі, зокрема, за допомогою спеціального програмного продукту Unicheck, наявного в університеті.

Розділ 3. Суб'єкти та засоби виявлення плагіату

Суб'єктами виявлення плагіату у студентських роботах є науково-педагогічні працівники, які забезпечують відповідний вид фахової підготовки. Вони знайомлять студентів із програмним забезпеченням для перевірки на плагіат на самому початку їхнього навчання, і всі роботи студентів подаються на відповідні кафедри через такі програми. Ця процедура застосовується неухильно і у випадках виявлення плагіату вживаються невідкладні та ефективні дії. Зворотній відгук на студентські роботи повинен бути конкретним і детальним та надаватися за допомогою цілого ряду письмових, усних та онлайн-механізмів. Студенти мають сприймати це як атрибутивну складову навчання. Програмне забезпечення для перевірки на плагіат має використовуватися для надання як поточного відгуку на відповідну роботу студента з метою сприяння йому в уникненні плагіату, так і відгуку на роботи студентів під час контрольних заходів в режим онлайн.

Студенти мають бути завчасно попереджені про плагіат і його наслідки на самому початку навчання, під час спеціальних занять, а також через роз'яснення у навчально-методичних посібниках. Окрім того, кожен студент має підписати відповідну декларацію як частину умов оцінювання його з відповідного курсу.

Науково-педагогічні працівники, які допустили халатність при перевірці письмових робіт осіб, які навчаються, на наявність або відсутність у них плагіату, або «непомітили» плагіату у письмових роботах осіб, що навчаються, з інших причин та допустили ці роботи до захисту, несуть персональну відповідальність, передбачену законодавством України та цим Кодексом.

Розділ 4. Відповідальність за порушення академічної доброчесності

Відповідальність за порушення академічної доброчесності поділяється, згідно законодавства України та Етичного кодексу університету, на: академічну відповідальність і дисциплінарну відповідальність.

4.1. Академічна відповідальність за порушення академічної доброчесності.

За джерелом легітимації академічна відповідальність поділяється на:

- а) академічну відповідальність, встановлену державою;
- б) академічну відповідальність, встановлену університетом.

На загальнодержавному рівні академічна відповідальність може застосовуватись до закладів вищої освіти і наукових установ, а також до спеціалізованих вчених рад із захисту дисертацій. Основні види академічної відповідальності встановлені Законом України «Про освіту». Відповідно до

частини 5 статті 42 цього Закону: «За порушення академічної доброчесності педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники закладів вищої освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності:

- відмова у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання;
- позбавлення присудженого наукового (освітньо-творчого) ступеня чи присвоєного вченого звання;
- відмова у присудженні або позбавлення присудженого педагогічного звання, кваліфікаційної категорії;
- позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади».

Згідно із частиною 6 статті 42 Закону України «Про освіту»: «За порушення академічної доброчесності здобувачі освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності:

- повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо);
- повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми;
- відрахування із закладу освіти (крім осіб, які здобувають загальну середню освіту). [У цьому випадку в наказі по університету зазначається: «Відрахувати з університету за порушення Етичного кодексу ЧНУ ім. Ю.Федьковича (далі зазначається прізвище, ім'я та по-батькові особи)];
- позбавлення академічної стипендії;
- позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати за навчання».

Згідно із частиною 7 статті 42 Закону України «Про освіту», види академічної відповідальності (у тому числі додаткові та/або деталізовані) учасників освітнього процесу за конкретні порушення академічної доброчесності визначаються спеціальними законами та/або внутрішніми положеннями закладу освіти, що мають бути затверджені (погоджені) основним колегіальним органом управління закладу освіти та погоджені з відповідними органами самоврядування здобувачів освіти в частині їх відповідальності.

До спеціальних законів України у сфері освіти належать закони: «Про вищу освіту», «Про професійну освіту», «Про фахову передвищу освіту», «Про загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Про позашкільну освіту».

У якості додаткових або деталізованих видів академічної відповідальності належать:

- призначення додаткових контрольних заходів (додаткові індивідуальні завдання, додаткові контрольні роботи, повторне тестування тощо);
- внесення до публічного реєстру порушників академічної доброчесності;
- повідомлення батькам чи іншим особам (фізичним або юридичним), які здійснюють оплату за навчання осіб – порушників академічної доброчесності, про факти порушення ними академічної доброчесності.

Виховання академічної доброчесності є одним із стратегічних завдань університету. Тому відрахування з університету особи, яка здобуває вищу освіту за порушення правил академічної доброчесності, слід розглядати як міру, яку

застосовують у випадках систематичних грубих порушень і лише після того, як інші заходи впливу не дали ефекту.

Академічна відповідальність не є різновидом юридичної відповідальності і не заважає притягненню осіб чи закладів (установ) освіти до юридичної (кримінальної, адміністративної, цивільної чи дисциплінарної) відповідальності у випадках, передбачених законодавством України.

Неправомірно накладати стягнення за академічний плагіат на студентів до того, як вони пройдуть навчання правилам академічної доброчесності і, зокрема, академічного письма. Таке навчання необхідно планувати у першому семестрі у вигляді окремих курсів академічного письма, або окремих відповідних модулів інших навчальних дисциплін чи поза навчальним планом. Міра відповідальності студентів має корелювати із роком їх навчання в університеті і видом роботи – вона має бути найвищою для студентів старших курсів і випускних кваліфікаційних робіт.

Відповідно до частини 9 статті 42 Закону України «Про освіту», спеціальні закони про освіту, у тому числі і Закон України «Про вищу освіту», мають встановлювати академічну відповідальність закладів освіти за порушення академічної доброчесності. Вищезазначений чинний закон не містить відповідних норм. Але, виходячи із загальної логіки розвитку законодавства України про освіту, виявами такої відповідальності можуть бути: анулювання ліцензій на провадження освітньої діяльності, сертифікатів акредитації освітніх програм та спеціалізованих вчених рад із захисту дисертацій, звільнення керівника університету засновником керівників структурних підрозділів ректором тощо.

Згідно з вітчизняним законодавством та міжнародною практикою, університет має право запроваджувати додаткову академічну відповідальність для здобувачів освіти, наукових, науково-педагогічних і педагогічних працівників, а також для структурних підрозділів університету.

Такою спільною для усіх вищезазначених суб'єктів освітньої та наукової діяльності університету додатковою академічною відповідальністю є внесення до **Публічного реєстру порушників академічної доброчесності**. Функціонування публічного реєстру порушників академічної доброчесності в університеті регламентує окреме положення.

Основними видами академічної відповідальності структурних підрозділів університету за вищезазначені порушення академічної доброчесності є:

- внесення відповідного підрозділу до публічного реєстру порушників академічної доброчесності університету;
- позбавлення такого підрозділу права на участь в університетських або загальнонаціональних рейтингах за базовими показниками професійної діяльності терміном на два роки;
- позбавлення такого підрозділу раніше здобутого недоброчесними методами відповідного рейтингового місця та моральних і матеріальних винагород, одержаних цим підрозділом у недоброчесній конкуренції;
- накладення адміністративного стягнення на керівника такого підрозділу.

Основними видами додаткової академічної відповідальності наукових, науково-педагогічних і педагогічних працівників є:

- позбавлення права здійснювати такими науково-педагогічними працівниками наукове керівництво написанням студентами кваліфікаційних робіт строком на два роки;
- позбавлення таких науково-педагогічних працівників права бути членами екзаменаційних комісій під час випускних іспитів студентів;
- не рекомендація вищезазначених науково-педагогічних працівників для укладення між ними та університетом контракту на новий строк.

Науковий, науково-педагогічний і педагогічний працівник, а також студент за систематичні порушення академічної доброчесності може бути притягнутий одночасно до декількох видів академічної відповідальності.

4.2. Дисциплінарна відповідальність за порушення академічної доброчесності.

Відповідно до пункту 1 частини 3 статті 32 «Принципи діяльності, основні права та обов'язки закладу вищої освіти» Закону України «Про вищу освіту», університет зобов'язаний:

«вживати заходів, у тому числі шляхом запровадження відповідних новітніх технологій, щодо запобігання та виявлення академічного плагіату в наукових роботах наукових, науково-педагогічних, педагогічних, інших працівників і здобувачів вищої освіти та притягнення їх до дисциплінарної відповідальності»¹.

Етичний кодекс університету поширює дисциплінарну відповідальність також на порушення академічної доброчесності у навчально-методичних роботах наукових, науково-педагогічних, педагогічних, інших працівників і здобувачів вищої освіти, у їх офіційних звітах про виконання посадових обов'язків і виконану у їх межах роботу, а також на керівників структурних підрозділів університету – за умисне надання недостовірної інформації у звітах про роботу їх підрозділів за відповідний період або на вимогу керівництва університету.

¹ Про вищу освіту. Закон України від 01.07.2014 р. (в редакції Закону України від 16.01.2020 р.) // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004.

ЧАСТИНА II. ПРИНЦИПИ ТА ПРОЦЕДУРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В УНІВЕРСИТЕТІ

Розділ 1. Формування культури академічної доброчесності в середовищі наукових, науково-педагогічних і педагогічних працівників університету

1.1. Формування мотивації наукових, науково-педагогічних і педагогічних працівників до дотримання академічної доброчесності.

Відповідно до п. 8 ч. 2 ст. 16 Закону України «Про вищу освіту», система внутрішнього забезпечення якості вищої освіти має забезпечувати «дотримання академічної доброчесності працівниками закладів вищої освіти та здобувачами вищої освіти»¹.

Академічна доброчесність є важливим фактором успішності університету, його наукових, науково-педагогічних і педагогічних працівників, а також випускників. На академічній доброчесності ґрунтується довіра колег, роботодавців, замовників освітніх і наукових послуг, спонсорів, грантодавців, інших партнерів, необхідна для належного ресурсного забезпечення якісної вищої освіти і наукових досліджень. Наявність ресурсів дає змогу залучати кращих студентів, викладачів і науковців, які формують репутацію університету, брати участь у цікавих і престижних освітніх, наукових та інших проектах, отримувати важливі для науки і практики результати досліджень, а також підвищує зацікавленість донорів у підтримці закладу, його співробітників та здобувачів освіти. Таким чином, формується позитивний зворотний зв'язок, який посилює репутацію університету, його працівників і студентів та сприяє стійкому розвитку і конкурентоспроможності університету.

Для студента академічна доброчесність важлива не тільки тому, що її порушення можуть мати наслідком санкції у вигляді відрахування, незадовільних оцінок поточного та підсумкового контролю, втрати стипендії та ін. Не менш важливим є те, що дотримання університетом, його студентами і працівниками принципів академічної доброчесності створює довіру до результатів навчання і підвищує успішність випускників у подальшій кар'єрі, їх працевлаштуванні та рівні життя. Погана репутація не тільки самого студента, але і закладу вищої освіти є суттєвою перешкодою для академічної мобільності та отримання бажаної роботи після завершення навчання.

Для викладачів чи науковців дотримання університетом, його працівниками та студентами принципів академічної доброчесності підвищує можливість отримання наукових грантів, замовлень на виконання прикладних досліджень, залучення їх до проектів як консультантів, експертів тощо. Також вона сприяє академічній мобільності і можливості кращого працевлаштування. Що більше студентів і викладачів порушуватимуть академічну доброчесність, то меншою буде довіра до кожного окремого студента, викладача і науковця, навіть якщо вони особисто нічого не порушують.

¹ Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII «Про вищу освіту». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

1.2. Основні вимоги до викладачів щодо академічної доброчесності.

Відповідно до ч. 2 ст. 42 Закону України «Про освіту», «дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає: посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність; контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти; об'єктивне оцінювання результатів навчання»¹.

Звідси випливає, що викладачі повинні не тільки знати і розуміти основні принципи академічної доброчесності, вимоги законодавства та внутрішніх документів університету з цих питань, а й володіти інструментарієм і методиками контролю дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти. Не менш важливим є розробка об'єктивних критеріїв оцінювання результатів навчання і використання їх на практиці при оцінюванні здобувачів.

Кожен студент повинен бути ознайомленим у письмовій формі із чіткими критеріями оцінювання кожного елементу його освітньої траєкторії та мати гарантії, що процедура оцінювання буде справедливою. Студент також повинен бути письмово та чітко попередженим про види покарання у випадку доведеного академічного шахрайства, а також про те, що визначене покарання буде належним чином і послідовно застосовуватись, якщо виникне така потреба. Більшість студентів схильні вважати, що таке порушення обійдеться легким покаранням – не зарахуванням певного письмового завдання. Насправді університет може ухвалити рішення про відрахування такого студента.

1.3. Компетентності викладача, необхідні для ефективного навчання академічному письму.

Перш за все, необхідна мотивація викладачів передавати студентам цінності доброчесності й навчати їх належному академічному письму, адже викладачі можуть вважати цей напрям роботи неважливим, не розуміти, чому це питання потребує уваги, знаходити недостатньо підтримки у цій роботі з боку колег. Коли мотивація з'являється через зусилля адміністрації університету у популяризації академічної доброчесності, викладачі мають, передусім, вдосконалювати власну кваліфікацію у питаннях сучасного академічного письма. Зокрема, власним прикладом демонструвати на лекціях роботу з джерелами, посилатися на них, озвучувати першоджерела під час проведення навчального заняття, включати короткі завдання по роботі із якісними науковими джерелами до видів самостійної роботи студента.

В українських умовах навчання студентів належному письму має починатися із запобігання прямого академічного плагіату в їх письмових роботах. Для цього викладачам варто опанувати, зокрема, такі компетентності:

- розуміти спільне і відмінне між поняттями «плагіат» (стаття 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права») і «академічний плагіат» (стаття

¹ Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII «Про освіту». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

42 Закону України «Про освіту»): закон про авторське право захищає форму твору (перефразування тексту може бути розцінене як оригінальний твір, відсутність плагіату), тоді як ключове у понятті «академічний плагіат» — відтворення наукових (творчих) результатів інших осіб без належного посилання, і перефразування тексту без посилання на джерело є різновидом академічного плагіату;

• розуміти, що академічний плагіат — це феномен, інтерпретація якого залежить від академічних традицій та культурного контексту. Крім того, існує чимало межових випадків, які можна розцінювати і як академічний плагіат, і як його відсутність (зокрема, такою ситуацією можуть бути помилки в посиланнях на джерела). Для уникнення таких випадків у викладанні сьогодні необхідно орієнтуватися на впровадження мінімальної рамки тлумачення змісту академічного плагіату відповідно до статті 42 Закону України «Про освіту»;

• знати про основні причини студентського академічного плагіату;

• знати про уявлення студентів про академічний плагіат і про освітні потреби студентів;

• уміти планувати і проводити навчальні заходи, які ефективно допомагають студентам уникати плагіату (наприклад, передбачати опрацювання студентами унікальних відомостей; давати завдання на опрацювання ними джерел із високим ступенем деталізації того, які джерела необхідно вивчити і як саме ними скористатися);

• знати, як складати завдання й екзаменаційні білети, щоб вони не орієнтували студентів плагіювати (зокрема, застосовувати у формулюванні завдань дієслова з вищих шаблів таксономії Блума; завдань, що допускають використання будь-яких джерел і перевіряють розуміння матеріалу і здатність використовувати інформацію для вирішення конкретних завдань);

• уміти виявляти випадки плагіату в текстах студентів.

1.4. Створення атмосфери академічної доброчесності.

Створення атмосфери академічної доброчесності в університеті — завдання непросте, тривале, але необхідне. На першому етапі важливо забезпечити розуміння всіма учасниками освітнього процесу, насамперед науковими, науково-педагогічними та педагогічними працівниками природи академічної доброчесності, вимог законодавства і внутрішніх нормативних документів з цих питань, основних видів порушень, зразків правильної поведінки у різних ситуаціях, що можуть призводити до порушень.

Для цього варто використовувати такі інструменти і заходи, як:

• курси підвищення кваліфікації викладачів з питань академічної доброчесності, які можна зараховувати як частину планових заходів із підвищення кваліфікації;

• самоосвіта викладачів з академічної доброчесності із наступним контролем результатів навчання;

• тематичні лекції, презентації, тренінги, семінари із запрошенням авторитетних фахівців;

• обмін досвідом та практиками доброчесності та ін.

Головними проблемами навчання з питань академічної доброчесності

мають бути:

- поняття академічної доброчесності та переваги доброчесної поведінки;
- основні та деталізовані види порушень академічної доброчесності, способи їх ідентифікації, розмежування суперечливих випадків;
- інструменти та процедури перевірки академічних творів на плагіат, способи виявлення інших порушень академічної доброчесності;
- методи навчання здобувачів освіти академічній доброчесності;
- інструменти та способи мотивування здобувачів освіти до доброчесної поведінки;
- норми законодавства, вимоги внутрішніх нормативних документів з питань академічної доброчесності, визначені закладом вищої освіти методи запобігання порушенням, види академічної відповідальності та процедури розгляду справ про порушення академічної доброчесності;
- вивчення та впровадження практик провідних університетів світу із забезпечення академічної доброчесності;
- правила академічного письма та методи навчання студентів академічному письму у застосуванні до конкретних навчальних дисциплін;
- створення і використання ефективних методів об'єктивного оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти.

Після проведення навчання університет має забезпечити дотримання педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками встановлених правил і процедур з питань академічної доброчесності. Для цього потрібне послідовне застосування розроблених цим Кодексом правил та інших регуляторних документів.

Розділ 2. Набуття особами, які навчаються, компетентностей з академічної доброчесності та навичок якісного академічного письма

Стійкою перепоною до розвитку навичок якісного академічного письма в Україні є традиція неякісних, несумісних із кращим світовим досвідом і вимогами практик академічного письма (недосконала структура наукової статті та анотації до неї, відсутність традиції належного рецензування, необхідність наукових публікацій для звіту, а не як презентації власного дослідження тощо). Тиск цих традицій суттєво гальмує поширення кращих практик академічного письма в Україні як серед дослідників і викладачів, так і студентів. Викладачі навчають студентів тих самих навичок виконання письмових робіт, якими володіють самі.

Традицію навчання студентів академічному письму слід формувати, починаючи з моменту їх вступу в університет. Необхідно наголошувати на різниці між шкільним письмом та письмом академічним відносно вимог щодо оформлення думок, публічних виступів, візуальних презентацій тощо.

Опанування навичок якісного академічного письма — складний процес, який потребує тривалих і наполегливих зусиль. Тому за умови створення та впровадження, очікуваними результатами навчання з окремого курсу мають стати розуміння основних принципів та базових навичок академічного письма здобувачами освіти. У такому курсі можна ознайомити слухачів із кращими та

небажаними прийомами письма, дати їм можливість практики в рамках виконання певних завдань, позначити напрями, в яких слухачі зможуть далі самовдосконалюватися після завершення курсу. Завдання для покращення навичок академічного письма варто включати у інші курси, які слухають здобувачі освіти. У профільних для спеціальності предметах (дисциплінах), що передбачають підготовку студентами письмових робіт, які викладають на 1-2 курсах бакалаврату, необхідне вдосконалення навичок академічного письма.

2.1. Компетентності із академічної доброчесності, що їх має набутти студент.

Серед результатів навчання студента із академічної доброчесності найважливішими є здатність:

- діяти у професійних і навчальних ситуаціях із позицій академічної доброчесності та професійної етики;
- самостійно виконувати навчальні завдання;
- коректно покликатися на джерела інформації у разі запозичення ідей, тверджень, відомостей;
- усвідомлювати значення норм академічної доброчесності, оцінювати приклади людської поведінки відповідно до них;
- давати моральну оцінку власним вчинкам, співвідносити їх із моральними та професійними нормами та інші¹.

2.2. Прийоми навчання студентів належному академічному письму.

У тих навчальних дисциплінах, які передбачають виконання студентами письмових аналітичних робіт (курсової роботи, есеїв тощо), варто виділити окремий час на викладання основ академічного письма і ретельного пояснення детальних вимог до передбаченої письмової роботи студента. При цьому потрібно опиратися на такі засади та інструменти:

- пояснювати пов'язані із письмовим завданням вимоги, а також сутність, особливості та причини неприпустимості академічного плагіату якомога раніше, на початку кожної дисципліни;
- пояснювати студентам цінність набуття нових знань, академічні норми, яких необхідно дотримуватися, чому вони важливі, що таке академічна доброчесність, які її цінності, чому вона слугує, як студенти своїми діями можуть долучитися до її розбудови;
- надавати студентам зрозумілу інформацію про правила академічного письма;
- прописувати у програмі курсу політику щодо академічного плагіату²;
- формулювати завдання в такий спосіб, аби їх не можна було сплагіювати (аналітичне, а не відтворювальне формулювання завдання; висока конкретизованість завдання; опрацювання конкретних джерел і відомостей);
- переконуватися, що вимоги до завдання і критерії його оцінювання було

¹ Рекомендації щодо забезпечення принципів академічної доброчесності. Підкомісія 303 «Академічна доброчесність» Науково-методичної комісії 15 з організаційно-методичного забезпечення вищої освіти. — К.: Міністерство освіти і науки України, 2016. — 24 с.

² UiT: Plagiat Course in deterring student plagiarism.

URL: <https://uit.mooc.no/courses/course-v1:UiT+Plagiat+Eng/about>

пояснено належним чином. Вимоги до письмових робіт (обсяг, стиль цитування, допустима кількість цитат, правила оформлення та ін.) мають бути чітко прописані у методичних матеріалах для студентів;

- розробляти нестандартні, творчі завдання, оновлювати їх щорічно;
- давати студентам приклади готових робіт;
- обговорювати зі студентами приклади якісного та неякісного академічного письма;
- упродовж роботи студента над текстом проводити щонайменше одну проміжну перевірку чорнового варіанту письмової роботи, надавати відгук і рекомендації до тексту;
- студенти можуть рецензувати роботи один одного, за запропонованими їм для цього критеріями оцінки.

Для якісного академічного письма студенти мають опанувати знання й навички:

- шукати, обирати й оцінювати якість джерел;
- робити нотатки, завжди вказуючи джерело;
- виявляти головні думки в тексті;
- підсумовувати текст та ідеї;
- перефразовувати чужі думки своїми словами стисло, детально, без зміни змісту цих думок;
- правильно оформляти посилання на джерело;
- правильно цитувати;
- знати про форми академічного плагіату і про шляхи запобігання йому;
- формулювати і чітко висловлювати власні думки;
- знати структуру академічного тексту;
- вміти виокремити текст цитат у власному тексті;
- володіти іноземними мовами, передусім англійською.

Розділ 3. Основні інструменти культури академічної доброчесності в університеті

3.1. Зміна ціннісних підходів до вимог щодо науково-педагогічних працівників.

При плануванні наукової та методичної роботи викладачів структурним підрозділом університету варто надавати перевагу якісним, а не кількісним показникам. Частково сьогодні це стримують зовнішні нормативи ліцензування, присвоєння наукових ступенів та вчених звань. Але, як свідчить аналіз нормативних документів, навіть у межах чинної нормативної бази університет має можливість стимулювати якісну роботу через систему оцінювання науково-педагогічних працівників та структурних підрозділів, преміювання, надання переваг у матеріально-технічному забезпеченні тощо.

Варто максимально відмовлятися від таких показників, як кількість опублікованих тез конференцій, методичних рекомендацій (безвідносно до потреби), наукових статей (безвідносно до місця публікації), монографій (безвідносно до видавництва) тощо. Ще шкідливішим є оцінювання науково-педагогічних працівників за кількістю сторінок чи друкованих аркушів в

опублікованих ними наукових працях.

Натомість, необхідно стимулювати публікації у провідних наукових виданнях, що за імпаکت-фактором чи аналогічними показниками наукометричних баз Web of Science та Scopus потрапляють до першого-другого квартилів з відповідної тематики, високі показники цитування публікацій науково-педагогічних працівників (без самоцитування та цитування співавторами) у виданнях, що індексуються зазначеними базами. При цьому треба розуміти, що підготовка таких публікацій потребує часу і належного фінансування досліджень. Для прикладних досліджень альтернативою може бути отримання патентів на об'єкти інтелектуальної власності, економічний чи соціальний ефект від впровадження результатів досліджень тощо.

Необхідно розширювати перелік видів наукових, навчальних і методичних праць, які враховують при оцінюванні науково-педагогічних працівників і підрозділів університету. Зокрема, до них треба додати: переклади наукових праць провідних іноземних учених та навчальних видань провідних світових університетів; довідники та енциклопедії; хрестоматії та ін.

Викладачі мають не тільки самі дотримуватися академічної доброчесності, але і вчити студентів її принципам і контролювати дотримання. На жаль, методичні рекомендації, які університет надає студентам для виконання письмових робіт, часто запозичені з аналогічних робіт інших закладів чи власних попередніх видань, не тільки без належних посилань, але навіть без корегування вимог і відомостей, що стосуються інших предметів, спеціальностей, використання сучасних технологій тощо. Такі рекомендації налаштовують здобувачів освіти на зневажливе ставлення до дотримання принципів академічної доброчесності, навіть якщо ті містять опис основних порушень і передбачають санкції за академічний плагіат, фабрикацію чи фальсифікацію результатів.

3.2. Зміна вимог до письмових робіт студентів.

Під час навчання здобувачі вищої освіти виконують різні види письмових робіт.

Основними з них є: дипломні роботи (проекти); курсові роботи (проекти); звіти з практики; поточні письмові роботи (реферати, есеї, аналітичні записки тощо).

Аналіз вимог, які висувають підрозділи університету до кількості та обсягу письмових робіт студентів, кількості використовуваних джерел та інших формальних показників, свідчить, що ці вимоги часто не узгоджені із часом, який надається на виконання відповідних робіт.

3.2.1. Зміна вимог до дипломних робіт.

Випускові кафедри університету мають надавати студентам Методичні рекомендації до написання дипломних робіт. Такі рекомендації можуть містити вимоги і поради щодо: структури роботи; оформлення роботи; вибору і формулювання проблематики та завдань дослідження; пошуку джерел та літератури; вибору методик дослідження; виконання практичної (експериментальної, розрахункової, аналітичної та ін.) частини роботи та забезпечення достовірності отриманих результатів; оформлення посилань на запозичену з використаних джерел та літератури інформацію.

У рекомендаціях для студентів варто зазначати, що дипломні роботи належать до звітів про виконану роботу. Це вимагає відповідного стилю викладу матеріалів. Неприйнятним є використання, особливо у практичній частині, фрагментів тексту, що мають ознаки інших стилів, зокрема, стилів підручника, наукової монографії, популярної статті для ЗМІ тощо. Крім того, варто враховувати, що присутність таких змішаних стилів часто є індикатором наявності академічного плагіату.

Дипломна робота, як і будь-яка інша письмова робота, має конкретні мету і завдання. Її текст має бути максимально спрямований на опис методики виконання завдань, аналіз результатів та обґрунтування висновків. Наявність фрагментів, що не стосуються цих питань, свідчить про нерозуміння проблематики роботи, намагання будь-чим заповнити необхідний обсяг тексту та/або наявність академічного плагіату.

Виконання студентом дипломної роботи складається з пошуку і аналізу літератури за темою дослідження, уточнення мети і завдань роботи, виконання дослідження (експерименти, розрахунки, збирання статистичних фактів, емпіричне дослідження тощо), аналізу його результатів, написання тексту роботи. Остання частина (написання тексту) може вимагати 10–20 % загального часу, відведеного на дипломну роботу. Тому вимоги щодо обсягу роботи необхідно узгоджувати із загальним часом на її виконання.

Дипломування не передбачає аудиторних занять. Тому час на підготовку дипломної роботи має бути однаковим для всіх форм навчання.

3.2.2. Зміна вимог до процедур захисту письмових робіт.

Із огляду на те, що на більшості спеціальностей в університеті дипломні роботи є основою для підсумкової атестації здобувачів освіти, варто встановлювати певні процедури забезпечення їх якості. До них, зокрема, належать:

- перевірка наявності академічного плагіату;
- зовнішнє рецензування (іншою кафедрою чи навіть іншим закладом вищої освіти);
- публічний захист та ін.

Публічний захист і зовнішнє рецензування останнім часом стали формально-церемоніальними заходами, які не забезпечують повноцінного контролю якості. Значною мірою це пов'язано з відсутністю реальної актуальності проблематики дипломних робіт. Завдання цих робіт, залежно від спеціальності і профілю випускової кафедри, варто спрямовувати на:

- вирішення актуальних проблем науки (актуальність має бути підтверджена аналізом останніх публікацій у провідних світових наукових виданнях із відповідної тематики);
- вирішення конкретних проблем реального замовника, які потребують проведення досліджень відповідного рівня.

Із огляду на те, що справжні дослідження і розробки потребують залучення фахівців різних напрямів і кваліфікацій, варто більш активно використовувати можливість підготовки дипломних робіт у рамках комплексних студентських, кафедральних і міжкафедральних дослідницьких груп, до складу яких можуть входити і представники інших установ (освітніх,

наукових, конструкторських тощо). Також варто відновити практику залучення до публічного захисту і рецензування робіт зовнішніх експертів, які представляють інші наукові установи, заклади вищої освіти, роботодавців з відповідною оплатою їх праці.

Для дипломних робіт студентів доцільно використовувати повну перевірку всіх робіт на наявність академічного плагіату із застосуванням відповідного програмного забезпечення. При цьому, варто враховувати таке:

- для автоматичної перевірки має бути застосовуване якісне програмне забезпечення з відповідними налаштуваннями параметрів роботи програми;
- результати автоматичної перевірки не є гарантією відсутності плагіату, тому можуть бути застосовувані лише як один із складників системи забезпечення якості;
- виявлені програмним забезпеченням текстові збіги мають аналізувати спеціально навчені експерти кафедр і наукові керівники на предмет їх ідентифікації як плагіату, помилок цитування, загальновідомих знань тощо;
- виявлення академічного плагіату має супроводжувати застосування визначеної Етичним кодексом університету академічної та іншої відповідальності (відрахування, повторний захист після виправлення зауважень, скасування рішення про присвоєння освітнього ступеня тощо).

3.2.3. Зміна вимог до курсових робіт студентів.

Виконання курсової роботи зазвичай передбачає ті самі етапи, що і для дипломної роботи. Головна відмінність полягає у рівні складності та трудоемності завдань, а також в обсязі курсової роботи. Не повинно бути безкредитних курсових робіт, оскільки це веде до перевантаження студентів. На написання курсової роботи слід виділяти 3-4 кредити ЄКТС, а їх мінімальний обсяг може рівнятися 15-20 сторінок. Курсова робота не повинна містити великого обсягу цитування чи переказу письмових джерел, а переважно резюме результатів їх аналізу та докладний виклад методики і результатів власного дослідження.

У процедурах захисту курсових робіт бажано передбачати повну або вибіркочну перевірку всіх робіт на наявність академічного плагіату, а також академічну відповідальність у разі його виявлення. Загальні рекомендації з цього приводу збігаються з рекомендаціями до дипломних робіт.

3.2.4. Зміна вимог до інших письмових робіт.

У багатьох випадках програми навчальних дисциплін передбачають написання студентами рефератів та інших видів письмових робіт — есеїв, аналітичних записок тощо. При плануванні такого виду роботи необхідно враховувати, що для її виконання має бути передбачений певний обсяг часу самостійної роботи студента. Нормативи часу у цьому випадку можуть бути значно меншими, ніж для курсових і дипломних робіт, але не меншими, ніж 2–3 год. на сторінку тексту роботи. Тоді на підготовку письмової роботи обсягом 5–10 сторінок треба надати студенту не менше 0,5–1 кредиту ЄКТС. У окремих випадках це може складати $\frac{1}{3}$ – $\frac{1}{2}$ загального обсягу дисципліни. Тому планування з однієї навчальної дисципліни більше однієї письмової роботи є неприйнятним.

Розділ 4. Особливості перевірки на плагіат різних письмових робіт

Українське законодавство виокремлює тексти дисертацій з-поміж інших видів академічних текстів у контексті їх перевірки на академічний плагіат. Закон «Про вищу освіту» у частині 6 статті 6 встановлює, що «Виявлення в поданій до захисту дисертації [...] академічного плагіату є підставою для відмови у присудженні [...] наукового ступеня»¹. Якщо академічний плагіат виявлено в успішно захищеній дисертації, закон визначає конкретні санкції до спеціалізованої вченої ради, її голови, наукового керівника (консультанта), офіційних опонентів та академічного закладу, в якому була захищена дисертація.

У цьому контексті МОН у листі № 1/9-150 від 14.03.2018 р. зауважує: «...збільшується частка робіт, в яких є текстові запозичення, використовуються ідеї, наукові результати і матеріали інших авторів без належного посилання на джерела. Нагадуємо, що рішення спецрад стосовно таких дисертацій підлягають скасуванню без права повторного захисту»².

Виконання спеціалізованою вченою радою вимоги закону про недопущення плагіату в захищеній дисертації.

Спеціалізовані вчені ради не мають права перекладати на дисертанта обов'язок за перевірку тексту дисертаційного дослідження на академічний плагіат, зокрема, вимагати довідки або будь-які інші документи про результати такої перевірки.

Певний текст неможливо перевірити на наявність в ньому некоректних запозичень із усіх можливих інших текстів. Отже, не можна достовірно гарантувати відсутність у тексті академічного плагіату, а відповідна довідка про його відсутність позбавлена сенсу. З іншого боку, слід говорити про докладання університетом та його спецрадами розумних зусиль із виявлення можливого академічного плагіату в тексті дисертаційної роботи. Відповідні кроки можуть включати:

- призначення спецрадою або закладом вищої освіти (науковою установою) особи або осіб, відповідальних за перевірку дисертаційного дослідження на академічний плагіат;
- роз'яснення цим особам сутності, різновидів академічного плагіату, способів його виявлення;
- проговорювання із задіяними у процедурі оцінки дисертаційного дослідження фахівцями необхідності відповідально ставитися до перевірки робіт на академічний плагіат, інформувати спеціалізовану вчену раду про результати перевірки;
- використання спеціалізованого програмного забезпечення для перевірки роботи на прямі текстові запозичення із відкритих інтернет-джерел та електронних репозитаріїв (архівів) із обмеженим доступом, із обов'язковим експертним аналізом повного звіту програми;

¹ Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII «Про вищу освіту». URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist/zakonodavstvo-pro-diyalnis/zakoni-ukraini/65715.html>

² Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 07.03.2007 р. № 423. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/70480578>

- якщо доступу до такого програмного забезпечення немає, експерт може вручну перевірити ключові фрагменти тексту на запозичення за допомогою Інтернет-пошуку за цими фрагментами та/або за ключовими словами;

- призначення рецензентом або офіційним опонентом фахівця за темою дисертації, який добре обізнаний із літературою за цією темою і найчастіше зможе помітити некоректні запозичення із знайомої йому літератури;

- при вивченні тексту дисертації варто звертати увагу на фрагменти, написані у дещо недоладному стилі, які можуть бути ручним або машинним перекладом із поширених іноземних мов (російська, англійська, німецька); ці фрагменти можна перевірити через Інтернет-пошук по «зворотних перекладах» відповідних словосполучень і частин тексту;

- ще одна ознака можливого академічного плагіату — різні фрагменти тексту написані в різному стилі. Втім, тут варто враховувати ймовірність написання різних частин тексту на різних етапах підготовки дисертації, коли з часом стиль академічного письма у людини змінюється.

Спеціалізованій вченій раді доцільно описати у Рішенні щодо присудження наукового ступеня проведену процедуру перевірки тексту дисертації на можливий академічний плагіат та вказати результат цієї перевірки.

ЧАСТИНА ІІІ. ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ЕТИЧНИХ КОМІСІЙ

Розділ 1. Загальні положення

1.1. Етичний кодекс встановлює засади діяльності Етичних комісій в університеті, визначає їх завдання, процесуально-правовий статус членів цих Комісій, порядок підготовки і проведення засідань Етичних комісій, процедуру розгляду ними фактів порушення відповідною особою із академічної спільноти університету правил академічної доброчесності, визначає процедуру прийняття рішень Комісіями, порядок фіксування засідань цих Комісій.

1.2. У кожному основному структурному підрозділі університету – інституті, факультеті та коледжі – створюється на паритетних засадах з науково-педагогічних працівників, наукових співробітників та студентів спільна для всієї академічної спільноти відповідного підрозділу Етична комісія.

1.3. Етичні комісії за їх правовою природою є своєрідним пулом експертів з питань академічної доброчесності. Кожен член такої комісії повинен мати бездоганну академічну репутацію, активну життєву позицію, беззаперечно поділяти цінності академічної доброчесності, бути наполегливим у досягненні своєї мети як поборника професійної етики.

1.4. Головним призначенням Етичних комісій є систематичне проведення профілактичної, роз'яснювальної роботи у відповідному академічному середовищі щодо змісту правил академічної доброчесності та необхідності їх неухильного дотримання. Міра обізнаності усіх учасників академічного процесу з вимогами академічної доброчесності є головним критерієм для оцінювання роботи Етичних комісій.

1.5. Обізнаність передбачає не лише поінформованість, але й готовність переймати норми поведінки та послуговуватись відповідними процедурами. Перша складова потребує проактивної позиції неформальних лідерів думок як серед студентів, так і серед співробітників університету. Мова йде про те, щоб вони стали першими, хто подає приклад, який зробить девіантну поведінку менш популярною і, навпаки, підвищить популярність етичної поведінки. Друга складова передбачає ефективність процедур, закріплених в Кодексі, які збільшать кредит довіри, і покаже, що ці процедури не є формальними, а насправді дієві.

1.6. Надзвичайно важливою і відповідальною ділянкою роботи Етичних комісій є вчасний та справедливий розгляд порушень академічної доброчесності відповідними членами академічних спільнот. Дрібні порушення Кодексу не обов'язково повинні розглядатись усім загалом комісії. Комісія може формувати зі свого складу групу для розгляду конкретного випадку порушення Кодексу у складі 2-4 осіб, компетентних у сфері, в якій скоєно порушення. Добір таких членів групи варто проводити методом жеребкування чи іншими близьким до нього методом, що майже унеможливить будь-який конфлікт інтересів. Складніші, особливо резонансні порушення Етична комісія повинна розглядати у повному складі.

1.7. Засідання Етичних комісій є відкритими і гласними, що забезпечується як оприлюдненням прийнятих ними рішень на сайті університету, так і шляхом прямого доступу до засідань Етичних комісій будь-яких осіб.

1.8. На засіданні Етичної комісії без додаткового запрошення мають бути присутніми члени комісії та бажана присутність члена університетської спільноти, щодо якого розглядається справа Комісією.

1.9. Етичні комісії належать до публічних інституцій університету, а тому вони можуть діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, Статутом Університету та цим Кодексом.

Розділ 2. Основоположні принципи діяльності Етичних комісій

Основоположними принципами діяльності Етичних комісій є:

- гуманізм;
- верховенство права;
- законність;
- використання повноважень з належною метою;
- незалежність при прийнятті рішень;
- обґрунтованість та визначеність;
- повага до честі і гідності особи;
- пропорційність;
- прозорість і публічність прийняття рішень;
- своєчасність і розумний строк;
- добросовісність і розсудливість;
- відкритість інформації щодо факту порушення членом університетської спільноти академічної доброчесності
- неупередженість при прийнятті рішень;
- ефективність;
- державна мова ведення засідань та діловодства;
- демократизм.

Розділ 3. Правовий статус і повноваження Етичних комісій

3.1. Порядок створення та завдання комісії

3.1.1. Ініціюють створення Етичних комісій адміністрація відповідного підрозділу та відповідні парламентські групи студентів. Чисельність комісій залежить від чисельності підрозділу. Вона повинна бути не меншою 5-7 та не більшою 15-17 осіб.

3.1.2. Голова Етичної комісії, його заступники та секретар обираються на організаційному засіданні таємним голосуванням на конкурсних засадах.

3.1.3. Завданнями Етичних комісій основних структурних підрозділів університету є:

- підтвердження чи спростування фактів порушень членами університетської спільноти правил академічної доброчесності;
- справедливий розгляд поданого на розгляд питання;

- надання тлумачення для відповідної університетської спільноти з питань, що стосуються правил академічної доброчесності;
- надання науковцям науково-методичної підтримки з етичних питань;
- культивування поваги до навчання, викладання, досліджень та інших видів академічної діяльності;
- функціонування як експертний орган для будь-якої спірної справи щодо порушення правил академічної доброчесності.

3.2. Процесуально-правовий статус члена Етичної комісії

3.2.1. Члени Етичних комісій повинні не тільки знати і розуміти основні принципи академічної доброчесності, але й вимоги законодавства та внутрішніх документів університету з цих питань, володіти інструментарієм і методиками моніторингу дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти.

3.2.2. Вимоги до членів Етичної комісії:

- дотримання високих морально-етичних стандартів поведінки;
- бути прикладом неухильного додержання вимог доктрини і принципу верховенства права та законодавства України;
- бездоганна репутація;
- людяність;
- мати довіру університетської спільноти;
- чесність та невідкупність;
- добропорядність;
- тактовність;
- ввічливість;
- витримка й повага до членів університетської спільноти;
- сумлінне виконання особистих професійних обов'язків;
- відповідальність;
- неупередженість.

3.2.3. Голова Етичної комісії: дотримується етичних правил, звичаїв та традицій, норм чинного законодавства України та цього Кодексу, вживає заходів щодо їх дотримання всіма присутніми на засіданні; повідомляє про присутність членів Комісії та про кількість відсутніх і причини відсутності кожного із членів Комісії; відкриває, веде та закриває засідання Комісії, оголошує перерви у засіданнях; надає слово для виступу, запитань, оголошує наступного промовця; створює рівні можливості членам Комісії для участі у її роботі; вживає заходів для підтримки порядку на засіданні; організовує розгляд питань відповідно до цього Кодексу; оголошує результати голосування та про прийняті рішення; оголошує перерву до 30 хвилин на вимогу не менше як третини членів Комісії; здійснює інші повноваження відповідно до положень цього Кодексу.

3.2.4. Член Етичної комісії має право:

- 1) ознайомлюватися з матеріалами, поданими на розгляд Комісії;
- 2) брати участь у дослідженні та перевірці матеріалів, пов'язаних із фактом порушення членом факультетської спільноти правил академічної доброчесності, та їх перевірці;
- 3) перевіряти відомості, що містяться у поданих матеріалах;

4) наводити свої мотиви та міркування, а також подавати додаткові документи з питань, що розглядаються;

5) вносити пропозиції щодо проекту рішення Комісії з будь-яких питань та голосувати за або проти того чи іншого рішення;

6) висловлювати окрему думку, оформлену в письмовому вигляді;

7) вносити пропозиції до порядку денного засідання Комісії;

8) здійснювати інші повноваження в межах цього Кодексу.

3.2.5. Член Етичної комісії зобов'язаний:

1) бути особисто присутнім на засіданнях Комісії;

2) не використовувати відомості, що стали йому відомі у зв'язку з участю у роботі Комісії, у своїх інтересах або інтересах третіх осіб;

3) дотримуватися принципів діяльності Етичної комісії;

4) виявляти повагу до інших членів Комісії, а також особи, стосовно якої розглядається факт порушення правил академічної доброчесності, та присутніх на засіданні;

5) з'ясовувати обставини і причини порушення правил академічної доброчесності;

6) на основі поданих матеріалів встановлювати особу (осіб), яка допустила порушення правил академічної доброчесності.

3.2.6. Неналежне виконання членом Комісії своїх обов'язків є підставою для виведення його зі складу Комісії у той же спосіб, за допомогою якого він був включений до складу комісії.

3.2.7. У разі конфлікту інтересів члена Комісії він повинен утриматися від участі у розгляді конкретного питання, завчасно сповістивши про це Комісію.

3.2.8. Секретаря Етичної комісії обирають таємним або відкритим голосуванням члени Комісії з її складу більшістю голосів.

3.2.9. Секретар Комісії, з-поміж інших обов'язків члена комісії, забезпечує підготовку проведення засідань Комісії та матеріалів, що підлягають розгляду на засіданнях Комісії, ведення протоколу засідань Комісії.

3.2.10. У разі відсутності секретаря Комісії (відпустка, хвороба або інші поважні причини) його обов'язки тимчасово покладаються на одного з членів Комісії, визначеного Головою Комісії.

3.2.11. Член Комісії обирається на три роки не більше, як двічі підряд.

3.3. Ініціювання розгляду справи

3.3.1. Підстави для призначення засідання Комісії.

Справа розглядається за заявою особи, що виявила ймовірний факт порушення правил академічної доброчесності. Заяву може бути подано як окремою особою (індивідуальна), так і групою осіб (колективна).

3.3.2. Заява подається в усній чи письмовій формі голові відповідної Комісії.

3.3.3. Додатками до заяви можуть бути відповідні документи та/або їх копії.

3.3.4. Після вирішення справи оригінали документів повертаються заявникові.

3.4. Розгляд комісією інформації про порушення членом університетської спільноти академічної доброчесності

3.4.1. Етична комісія проводить свою роботу у формі засідань. Засідання проводяться у разі потреби.

3.4.2. Засідання комісії вважається правомочним, якщо у ньому взяли участь не менше двох третин від її повного складу.

3.4.3. Розгляд факту порушення правил академічної доброчесності на засіданні Комісії включає такі етапи:

- 1) виступ особи, яка виявила факт порушення цих правил;
- 2) виступ особи, яка їх порушила (у разі її присутності);
- 3) виступи членів Комісії з питання, що розглядається;
- 4) запитання членів Комісії особі, яка виявила факт порушення правил академічної доброчесності, та особі, яка їх порушила (у разі її присутності) та іншим присутнім, відповіді на них;
- 5) внесення пропозицій членами Комісії, їх обговорення;
- 6) оголошення Головою комісії рішення про припинення обговорення питання;
- 7) заключне слово особи, яка виявила факт порушення правил академічної доброчесності, особи, яка їх порушила (у разі її присутності) та іншим присутнім (за їх бажанням);
- 8) голосування щодо підтвердження чи спростування факту порушення членом факультетської спільноти правил академічної доброчесності;
- 9) оголошення прийнятого рішення.

3.4.4. Засідання Комісії відкриває, веде і закриває її Голова, а в разі його відсутності – його заступник.

3.4.5. Обставини, які повинна встановити Комісія при підтвердженні чи спростуванні факту порушення членом університетської спільноти правил академічної доброчесності:

- 1) час, коли відбулося їх порушення;
- 2) місце вчинення порушення;
- 3) спосіб вчинення порушення;
- 4) особу, яка вчинила дане порушення;
- 5) вид етичних діянь чи бездіяльності, що потребують публічного принципового осуду та невідкладного вжиття засобів належного реагування з боку університетської спільноти;
- 6) обставини, які характеризують особу, яка вчинила порушення;
- 7) інші обставини вчинення порушення правил академічної доброчесності.

3.4.6. У процесі встановлення та оцінки (перевірки) даних, що стосуються доказів по справі, беруть участь Комісія, уповноважена розглядати зазначену справу, та особа, щодо якої з'ясовується факт порушення правил академічної доброчесності.

3.4.7. Цілями доказування є не тільки підтвердження факту порушення правил академічної доброчесності, але і встановлення обставин, які свідчать про спростування цього факту.

3.4.8. Доказами є будь-які достовірні дані, на підставі яких Комісія підтверджує або спростовує факт порушення академічної доброчесності.

3.4.9. Показання спеціальних технічних засобів також відносяться до доказів по справі.

3.4.10. Засобами встановлення доказів є: письмові, речові, електронні, показання свідків, свідчення технічних працівників комп'ютерних класів.

3.5. Рішення Етичної комісії

3.5.1. Рішення з питань, що розглядаються на засіданнях Комісії, приймаються шляхом голосування простою більшістю голосів присутніх. У разі рівного розподілу голосів вирішальним є голос Голови Комісії.

3.5.2. Рішення Комісії приймається відкритим голосуванням у порядку, визначеному цим Кодексом.

3.5.3. Відкрите голосування здійснюється шляхом підняття руки. Підрахунок голосів відкритого голосування на кожному засіданні Комісії здійснюється Секретарем Комісії. Результати відкритого голосування оголошує Головуючий на засіданні разом із оприлюдненням відповідних рішень Комісії.

3.5.4. Голосування при прийнятті рішень Комісією з будь-якого питання проводиться на засіданні Комісії безпосередньо після його обговорення.

3.5.5. Пропозиції і поправки до проекту рішення, що будуть ставитись на голосування, оголошуються Головуючим на засіданні, при цьому називається ініціатор їх внесення. Якщо їх текст був наданий членам Комісії і ніхто з них не наполягає на його зачитуванні, Головуючий на засіданні може не зачитувати даний текст.

3.5.6. Ініціатор внесення пропозиції, поправки може висловитися на засіданні для пояснення їх істинного змісту та мети прийняття.

3.5.7. У разі порушення встановленої процедури прийняття рішення член Комісії може звернутися до Головуючого на засіданні із заявою про такі порушення при розгляді й голосуванні питання. Головуючий на засіданні повинен невідкладно вжити заходів для усунення вказаних порушень, які виникли при розгляді й голосуванні питання, або у разі виникнення перешкод, які могли вплинути на результати голосування під час його проведення, провести за рішенням Комісії повторне голосування без обговорення.

3.5.8. Рішення Комісії оформлюється письмово відразу ж після його прийняття та підписується Головою Комісії, секретарем та членами комісії, що брали участь у засіданні Комісії.

3.5.9. Рішення Комісії повинно містити такі відомості:

- 1) дата, час та місце його прийняття;
- 2) перелік осіб, присутніх на засіданні Комісії;
- 3) суть подання особи, яка виявила факт порушення членом університетської спільноти правил академічної доброчесності, розгляд якого здійснюється Комісією;

- 4) відомості про наявність чи відсутність обставин, які підтверджують чи спростовують факт порушення членом університетської спільноти правил

академічної доброчесності, та інших обставин, які мають значення для об'єктивного розгляду справи;

5) окрема думка члена Комісії у разі її наявності та оформлення у письмовому вигляді;

б) узагальнюючий висновок щодо підтвердження чи спростування факту порушення членом університетської спільноти правил академічної доброчесності.

3.6. Фіксування засідань Комісії

3.6.1. Засідання Етичної комісії протоколюється. Ведення протоколу засідання Комісії забезпечує секретар.

3.6.2. У протоколі мають бути зазначені такі відомості:

- 1) порядковий номер, дата та місце проведення засідання;
- 2) поіменний список присутніх на ньому членів Комісії, прізвище та ініціали Головуючого на засіданні;
- 3) список відсутніх на засіданні членів Комісії;
- 4) окремо кожне питання порядку денного із зазначенням прізвища та ініціалів виступаючих, прізвищ та ініціалів усіх присутніх на засіданні;
- 5) результати голосування за проект рішення та повністю наведене прийняте Комісією рішення з відповідного питання.

3.6.3. У протоколі засідання Комісії повинні бути повністю відображені хід обговорення та результати голосування за проект рішення та наведено без будь-яких скорочень текст прийнятого рішення.

3.6.4. Протокол засідання Етичної комісії підписує Головуючий на засіданні та секретар Комісії.

3.6.5. Протокол розміщується на офіційному веб-сайті університету разом із рішенням Комісії.

3.6.6. Протокол засідання Етичної комісії є основним офіційним документом, що підтверджує процес обговорення і прийняття рішень Комісією.

Прикінцеві положення

Етичний кодекс Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича схвалює Вчена рада університету, і від свого імені вносять його на розгляд конференції трудового колективу університету.

Етичний кодекс Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича набирає чинності з моменту затвердження його конференцією трудового колективу університету та оприлюднення на офіційному веб-сайті університету.

Зміни і доповнення до Етичного кодексу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича вносяться у тому ж порядку, у якому здійснювалося його прийняття.